

Received: 21.10.2020
Accepted: 30.10.2020
Published: 30.12.2020

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2020, XX, z. 4: s. 305-318
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0014.8445
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Bartosz Smółka*
Nr ORCID: 0000-0002-1150-5878

DZIAŁANIA PREZESA URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW W INTERESIE
PUBLICZNYM KONSUMENTÓW; GŁOSA DO WYROKU
SĄDU OKRĘGOWEGO – SĄDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
Z DNIA 7 STYCZNIA 2020 R., XVII AMA 14/18

ACTIONS OF THE PRESIDENT OF THE OFFICE
OF COMPETITION AND CONSUMER PROTECTION
IN THE PUBLIC INTEREST OF CONSUMERS; GLOSS
TO THE JUDGMENT OF THE DISTRICT COURT
– COURT OF COMPETITION AND CONSUMER
PROTECTION OF JANUARY 7, 2020, XVII AMA 14/18

Streszczenie: Komentowany wyrok stanowi fundamentalne źródło informacji w przedmiocie ochrony praw i interesów konsumentów z punktu widzenia działań podejmowanych przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów a także sądy. Istota wydanego orzeczenia skupia się nie tylko na właściwej procedurze realizującej założenia polityki ochronnej konsumentów, ale także odnosi się do kluczowych dla konsumentów pojęć. W szczególności do pojęcia modelu przeciętnego konsumenta czy interesu publicznego w procesie ochrony konsumentów. Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w ślad za Prezesem Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów poczynił również znaczące rozważania w przedmiocie znaczenia wyroku wydawanego w konsekwencji przeprowadzonej kontroli abstrakcyjnej wzorców umów.

* mgr; źródła finansowania publikacji: środki własne autora; e-mail: barteksmolka@hotmail.com

Słowa kluczowe: konsument, klauzule niedozwolone, interes publiczny, obowiązki informacyjne przedsiębiorców, kontrola abstrakcyjna, skutki prawne wyroku

Summary: The commented judgment is a fundamental source of information on the protection of consumer rights and interests from the point of view of actions taken by the President of the Office of Competition and Consumer Protection, as well as the courts. The essence of the issued ruling focuses not only on the proper procedure implementing the assumptions of consumer protection policy, but also refers to key concepts for consumers. In particular, to the concept of an average consumer model or the public interest in the process of consumer protection. The Court of Competition and Consumer Protection, following the President of the Office of Competition and Consumer Protection, also made significant considerations on the significance of the judgment issued as a result of the abstract control of contract templates.

Keywords: consumer, prohibited clauses, public interest, information obligations of entrepreneurs, abstract control, legal consequences of a judgment

RAMY PRAWNE

Doniosłość wydanego przez SOKiK orzeczenia oceniana być powinna nie tylko przez pryzmat realizacji ustawowych uprawnień Prezesa UOKiK, ale także z punktu widzenia zapewnienia konsumentom odpowiedniego poziomu ochrony ich praw i interesów.

Na próżno doszukiwać się argumentów przemawiających za zupełnością i kompletnością systemu ochrony konsumentów w Polsce. Pomimo wielu znaczących uregulowań system wymaga zmian legislacyjnych, zmierzających do wypełnienia jak największej ilości luk, dających przedsiębiorcom (bankom czy parabankom) kolejne narzędzia do wykorzystywania swojej silniejszej finansowo i prawnie pozycji na rynku usług.

Pierwotnym uregulowaniem zapewniającym konsumentom ramy ochronne była Dyrektywa 93/13/EWG. Regulacja ta w dyspozycji art. 7 nałożyła na państwa członkowskie UE obowiązek zapewnienia konsumentom środków na tyle skutecznych, aby można było zapobiegać nieuczciwym klauzulom umownym tak przed sądami, jak i przed organami władzy publicznej. W Polsce obowiązek ten (poza wymiarem sprawiedliwości) spoczywa na Prezesie Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów¹.

Na mocy powyższego uregulowania w polskim porządku prawnym wprowadzono nie tylko art. 385¹ k.c., ale także art. 23a u.ochr.kon., który to przepis jest odpowiedzią krajowego ustawodawcy na założenia art. 7 Dyrektywy 93/13/EWG. Przepis art. 23a ww, ustawy stanowi równocześnie – wraz z następującymi po nim

¹ Gwarancja ta od 1 stycznia 2021 r. będzie miała również zastosowanie do stosunków podwójnie profesjonalnych. A zatem również w tych relacjach będzie można powoływać się na normę art. 385¹ k.c. (por. A. Kubiak-Cyruł, *Komentarz do art. 385¹ k.c.*, [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 877).

regulacjami – podstawę prawną abstrakcyjnej kontroli wzorca umów. Nie można przy tym zapominać, iż aktualnie postępowanie to ma charakter administracyjno-prawny, co stanowi pokłosie zmian legislacyjnych z 2016 r.²

Komentowane orzeczenie daje wyraz współczesnym problemom z jakimi muszą mierzyć się konsumenci, będący klientami banków i parabanków. Problemy te, jak ukazuje to treść glosowanego orzeczenia, dotyczą nie tylko samej treści klauzul umownych, ale odnoszą się także do naruszeń w zakresie rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji, jakie przedsiębiorcy powinni przekazywać konsumentom, tak by zapewnić im pełną realizację ich praw oraz szeroko rozumianą ochronę. Zagadnienia będące przedmiotem rozważań SOKiK obejmowały uregulowania ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, a także przepisów materialnych i proceduralnych prawa cywilnego oraz postanowienia dyrektyw unijnych, w tym w szczególności Dyrektywy 2005/29/WE oraz Dyrektywy 93/13/EWG.

Na tym tle fundamentalne znaczenie miały rozważania poczynione w przedmiocie ustalenia definicyjnego znaczenia modelu przeciętnego konsumenta, interesu publicznego czy nieuczciwych praktyk rynkowych, a także znaczenia i konsekwencji wyroku wydanego na skutek przeprowadzonej kontroli abstrakcyjnej wzorca umów.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, realizując założenia europejskiego i krajowego programu ochrony konsumentów, korzystając ze swoich uprawnień, podejmuje w wielu przypadkach działania zmierzające do wyeliminowania z obrotu prawnego te postanowienia umowne, które swą treścią naruszają prawa i interesy konsumentów, godząc w uczciwe praktyki handlowe. Działania te zmierzają ponadto do nadzorowania i kontrolowania także tych działań banków czy parabanków, które ewidentnie dążą do ograniczenia praw konsumentów poprzez wprowadzenie ich w błąd, w zakresie rzetelnego i jasnego przekazania im tych informacji, które mają dla nich niebagatelne znaczenie w procesie ochrony ich praw i interesów.

Podstawę prawną stanowiącą punkt wyjścia do dalszych rozważań w zakresie rozpoznawanym przez sąd stanowić będzie art. 76 Konstytucji RP, który jednoznacznie stanowi, że władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. Realizując to publiczne uprawnienie, Prezes UOKiK umocowany został do wydawania decyzji, w których uznać może, iż określone postanowienie wzorca umowy jest niedozwolone, czy że określona praktyka rynkowa przedsiębiorcy jest nieuczciwa. Stanowi o tym uregulowanie art. 31 u.ochr.kon. Przepis ten wśród zadań Prezesa UOKiK wymienia m.in. wydawanie decyzji w sprawach (...) o uznaniu postanowień wzorca umowy za niedozwolone oraz w sprawach praktyk naru-

² Por. A. Kubiak-Cyruł, *Komentarz...*, [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks...*, s. 877.

szających zbiorowe interesy konsumentów (...), występowanie do przedsiębiorców w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów (pkt 2 i 13). Zadania te realizowane są przez Prezesa UOKiK poprzez wszczynanie i prowadzenie postępowań wyjaśniających, w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone czy w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów (art. 47 ust. 1 u.ochr.kon.).

I tak, gwoli wyjaśnienia, zgodnie z normą przepisu art. 4 ust. 2 u.nieucz.prakt.rynk. za nieuczciwą praktykę rynkową uznaje się w szczególności praktykę wprowadzającą w błąd oraz agresywną praktykę rynkową, a także stosowanie sprzecznego z prawem kodeksu dobrych praktyk. Ponadto, jak stanowi art. 24 ust. 2 pkt 2 i 3 u.ochr.kon., przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami zachowanie przedsiębiorcy, w szczególności naruszanie obowiązku udzielania konsumentom rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji czy nieuczciwe praktyki rynkowe lub czyny nieuczciwej konkurencji.

Tym samym w wielu sytuacjach, na skutek sygnałów docierających ze strony konsumentów, Prezes UOKiK podejmuje działania zmierzające do zapewnienia im ochrony praw i interesów.

Powyższe stanowi realizację unijnych założeń polityki ochronnej konsumentów. Zgodnie bowiem z art. 5 ust. 2 lit. b Dyrektywy 2005/29/WE praktyka handlowa jest nieuczciwa, jeżeli w sposób istotny zniekształca lub może w sposób istotny zniekształcić zachowanie gospodarcze względem produktu przeciętnego konsumenta, do którego dociera bądź do którego jest skierowana, lub przeciętnego członka grupy konsumentów, jeżeli praktyka handlowa skierowana jest do określonej grupy konsumentów. Regulacja ta pozostaje w związku z art. 2 lit. e ww. dyrektywy, który to przepis reguluje pojęcie istotnego zniekształcenia zachowania gospodarczego konsumentów. Pod pojęciem tym rozumieć należy wykorzystanie praktyki handlowej w celu znacznego ograniczenia zdolności konsumenta do podjęcia świadomej decyzji i skłonienia go tym samym do podjęcia decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

Na kanwie glosowanego orzeczenia nie bez znaczenia dla rozpatrywanej sprawy są regulacje Kodeksu postępowania cywilnego oraz Kodeksu cywilnego. Mowa tu w szczególności o przepisach art. 479³⁹ k.p.c., art. 479⁴⁰ k.p.c., a także normie prawa materialnego, tj. art. 385¹ k.c.

Na tym tle art. 479³⁹ k.p.c. (pomimo uchylenia z dniem 17.04.16 r.) zakładał wprowadzenie zakazu stosowania we wzorcach umów zawieranych z konsumentami niedozwolonych postanowień umownych, o których mowa w art. 385¹ § 1 k.c. Regulacja ta powielona została aktualnie w art. 23a u.ochr.kon. Art. 479⁴⁰ k.p.c. zakładał z kolei, że sam fakt zaprzestania wykorzystywania zaskarżonego postanowienia wzorca umowy nie zwalnia sądu z obowiązku rozpoznania sprawy i wydania wyroku, którym stwierdza się, iż postanowienie umowne może być uznane za

krzywdzące dla konsumenta³. Powyższe unormowania pozostają w zgodzie z art. 385¹ k.c., który to przepis traktuje o instytucji klauzul niedozwolonych w prawie polskim, określając ich ramy przedmiotowe i podmiotowe.

Powyższe z jednej strony wskazuje na obusieczną cywilno-administracyjną procedurę ochronną praw i interesów konsumentów, a z drugiej strony ukazuje braki legislacyjne, które nie gwarantują konsumentom pełnej ochrony tak ze strony sądów powszechnych, jak i organu publicznego, jakim jest Prezes UOKiK. Nie oznacza to jednak krytyki w odniesieniu do działania tak sądów, jak i Prezesa UOKiK, ale ujawnia niedociągnięcia występujące w polityce ochronnej konsumentów, którzy pomimo wyroku sądu nadal nie mogą czuć się pewni swojej sytuacji. Z innej perspektywy podnieść można, że uzupełnieniem „parasola ochronnego” konsumentów na drodze cywilnej będzie właśnie Prezes UOKiK i podejmowane przez niego działania, które można określić następczą kontrolą i nadzorem, zmierzającymi do zwarantowania słabszym stronom stosunku zobowiązaniowego należytej ochrony.

PODŁOŻE FAKTYCZNE

Bank wobec swoich klientów – konsumentów, w odpowiedzi na ich pisma, przekazywał informację, w której wskazywał, iż: „Ww. wyrok [wyrok Sądu Apelacyjnego sygn. akt VI ACa 420/11 – przyp. Prezesa UOKiK] jest konstytutywny, tj. wywiera skutki na przyszłość, a jego skuteczność wobec osób trzecich, powstaje z chwilą wpisu do rejestru. Dlatego też nie możemy uznać, iż wyrok, na który się Pani/Pan powołuje, znajduje zastosowanie do Pani/Pana sytuacji”. Wydany przez Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrok był pokłosiem zaangażowania się Prezesa UOKiK w ochronę praw i interesów konsumentów w ten sposób, że w umowach i wzorcach umów stosowanych przez bank znajdowały się klauzule, które następnie zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców uznanych za niedozwolone pod numerami 3178 i 3179⁴.

Prezes UOKiK od samego początku, kiedy powziął informację o niedozwolonych klauzulach w umowach zawieranych z konsumentami, podejmował działania zmierzające do wyeliminowania ich z obrotu.

Pomimo jednak wpisania klauzul, o których mowa w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie (VI ACa 420/11) do rejestru, bank dopuścił się dalszych naruszeń wobec konsumentów, czym naruszył ich prawa do obrony, na skutek wprowadzenia konsumentów w błąd co do znaczenia wydanego orzeczenia oraz okresu jego stosowania. Profesjonalista, w zestawieniu z konsumentami, przyjął narrację subiektywną, opartą o wiedzę specjalistyczną – wiedzę prawniczą, której waloru nie można przypisać konsumentom. Bank, wskazując na charakter wydanego orzeczenia oraz

³ Por. H. Ciepła, *Komentarz do art. 479(39 i 40) k.p.c.*, [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, tom III: *Komentarz do art. 425-729*, Warszawa 2020 [dostęp online 20.12.20 r.; sip.legalis.pl].

⁴ Por. www.rejestr.uokik.pl/uzasadnienia/3162/AmC%20_426_2009.pdf.

na fakt, iż nie może mieć on zastosowania do umów już zawartych, celowo doprowadził do powstania po stronie konsumentów wrażenia, iż ich sytuacja nie ulegnie zmianie, mimo że mogliby oni domagać się od wymiaru sprawiedliwości ochrony swoich praw i dochodzenia należnych im na tej podstawie roszczeń.

Bank twierdził, iż wydane przez Sąd Apelacyjny orzeczenie ma charakter konstytutywny, a jego skuteczność wywiera skutek dopiero z chwilą wpisania podważonej w nim klauzuli do właściwego rejestru.

Ze stanowiskiem tym nie zgodził się Prezes UOKiK, który w działaniu banku dopatrywał się naruszeń przepisów prawa, stanowiących praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, która była przejawem nieuczciwych praktyk rynkowych ograniczających prawa konsumentów do dochodzenia roszczeń poprzez wprowadzanie ich w błąd, w odpowiedziach banku na składane przez nich reklamacje.

Kluczowe okazały się również zagadnienia dotyczące poziomu i stopnia wiedzy oraz zrozumienia przez konsumentów tak znaczenia wydanego wyroku, jak i świadomości na temat produktów finansowych będących przedmiotem rozpoznania, jak również zagrożeń z nim związanych. Wedle twierdzeń banku konsumenci sprawnie poruszają się w meandrach spraw kredytów frankowych i dobrze wiedzą, z czym wiążą się klauzule zawarte w umowach. Bank uznał, iż na gruncie przedmiotowej sprawy nie można mówić o typowym modelu „przeciętnego konsumenta”. Zaprzeczył on, aby działania, które podjął Prezes UOKiK, zmierzały do ochrony interesu publicznego konsumentów oraz że komunikat, który bank kierował do konsumentów, nie stanowi nieuczciwej praktyki rynkowej, która mogłaby naruszać ich zbiorowe interesy, a jest stanowiskiem dotyczącym wykładni prawa, przedstawionym przez przedsiębiorcę w postępowaniu reklamacyjnym jako uzasadnienie odmowy uwzględnienia reklamacji i tym samym jako pogląd co do prawa, a nie stwierdzenie faktu, nie może być uznane za informację wprowadzającą w błąd.

Odmiennego zdania był Prezes UOKiK, w ocenie którego w przedmiotowej sprawie mamy do czynienia z interesem publicznym konsumentów, których prawa została naruszone. Prezes UOKiK wskazał w tej materii, iż na szczególną uwagę zasługuje to, iż działanie banku nie obejmowało podmiotów o charakterze jednostkowym, indywidualnym i niedającym się porównać z innymi konsumentami, albowiem tyczyło się kręgu konsumentów, którzy zawarli z bankiem podobną umowę. Również w zakresie modelu „przeciętnego konsumenta” Prezes UOKiK przyjął właściwą wykładnię pojęcia, wskazując przy tym, iż ocena tego, czy mamy do czynienia z konsumentem przeciętnym, nie może być uzależniona od tego, czy konsument ten korzysta z pomocy profesjonalnego pełnomocnika oraz czy zwiększyła się jego świadomość prawna w kontekście powszechności oraz wielości postępowań wytaczanych przeciwko bankom.

Prezes UOKiK, realizując swoje zadania wobec działań naruszających prawa i interesy konsumentów, wskazał jednoznacznie, iż zachowanie banku względem konsumentów nosiło cechy nieuczciwej praktyki rynkowej, która charakteryzuje się

przede wszystkim bezprawnością działania przedsiębiorcy oraz godzeniem w zbiorowy interes konsumentów. W tej materii Prezes UOKiK wskazał, iż bezprawnym działaniem będzie takie działanie, które wykracza poza obowiązujące normy prawne, a także jest niezgodne z zasadami współżycia społecznego i dobrymi obyczajami. Podejmując taką praktykę, bank godził również w zbiorowe interesy konsumentów poprzez wprowadzanie ich w błąd i wywieranie u nich przeświadczenia o niemożności dochodzenia ich roszczeń. Takie zachowanie stawiało bank w uprzywilejowanej pozycji względem konsumentów, którzy wobec braku kwalifikowanej wiedzy w tym przedmiocie nie byli świadomi możliwości prawnych, z których mogliby skorzystać, gdyby nie wprowadzenie ich w błąd.

Zbiorowy publiczny interes konsumentów w rozpoznawanej materii odnieść z kolei należy do powszechności działania przedsiębiorcy, który nie skupia się w tym przedmiocie na jednostkach, ale działaniem „uderza” we wszystkich konsumentów, którzy zawarli z nim tożsame bądź podobne umowy. Trudno jest w tym miejscu jednoznacznie określić zakres kręgu odbiorców działania banku i, jak zasadnie wskazał Prezes UOKiK, wszyscy konsumenci, którzy zawarli z bankiem umowę zawierającą klauzule wpisane do właściwego rejestru pod numerami 3178 i 3179, zostali narażeni na sprzeczne z prawem skutki działania banku.

Dostrzegając „publiczny” walor i wagę przedmiotu podlegającego rozpoznaniu, Prezes UOKiK od samego początku podejmował kroki i starania zmierzające do zagwarantowania konsumentom pełnej ochrony. Nie można wszak zapominać, iż głównym zadaniem Prezesa UOKiK jest ochrona konsumentów w interesie publicznym przed praktykami przedsiębiorców, którzy mogą złamać zakaz stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów lub zakaz stosowania we wzorcach umów zawieranych z konsumentami niedozwolonych postanowień umownych⁵.

ZNACZENIE GLOSOWANEGO ORZECZENIA

Komentowane orzeczenie ma fundamentalne znaczenie nie tylko z punktu widzenia konsumentów, ale także w sposób konkretny i precyzyjny omawia zakres, sposób oraz skutki działania Prezesa UOKiK. Poza tymi względami na uwagę zasługuje również poczyniona przez sąd a wcześniej Prezesa UOKiK wykładnia prawa w zakresie znaczenia wyroku wydanego na skutek interwencji Prezesa UOKiK co do stwierdzenia abuzywności postanowień wzorca oraz skutków prawnych tegoż wyroku. W orzeczeniu tym słuszną uwagę sąd zwraca na dwutorowość skutków wydanego w sprawie rozstrzygnięcia. Sąd Okręgowy – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wskazał w swoich rozważaniach na cywilnoprawne oraz publiczno-prawne znaczenie wyroku wydanego w efekcie przeprowadzonej kontroli abstrak-

⁵ Por. www.uokik.gov.pl/kompetencje_prezesa_uokik3.php.

cyjnej oraz dokonał rozróżnienia pomiędzy skutkami wyroku wydanego na skutek kontroli incydentalnej.

Dualność skutków wydanego orzeczenia odnosi się jednocześnie do działania organu władzy publicznej, jakim jest Prezes UOKiK. To właśnie ten organ poprzez wszczęcie przeciwko przedsiębiorcy postępowania, które rozstrzygał Sąd Apelacyjny w Warszawie, doprowadził do sytuacji, w której wydane na skutek kontroli abstrakcyjnej orzeczenie wywiera oba wskazane skutki. Skutek cywilnoprawny odnosi się do uznania określonego postanowienia za niedozwolone. Zaś skutek publicznoprawny oznacza zakaz stosowania postanowienia, które uznane zostało za niedozwolone. Ta obusieczna cywilno-administracyjna kontrola działalności banków, ale i parabanków, teoretycznie powinna zapewnić konsumentom pełną ochronę⁶. Niestety, praktyka działalności przedsiębiorców pokazuje, że polityka ochronna konsumentów zawiera braki legislacyjne, które powinny zostać wypełnione przez odpowiednie regulacje. Jak bowiem wynika z głosowanego orzeczenia, pomimo wydania przeciwko bankowi wyroku, w którym uznano klauzule za niedozwolone i zakazano ich stosowania, bank, dokonując subiektywnej interpretacji orzeczenia, dopuścił się kolejnych „wykroczeń” przeciwko konsumentom, wprowadzając ich w błąd co do znaczenia tegoż wyroku oraz chwili, z którą wyrok ten wywołuje skutki prawne⁷.

Takie zachowanie banku oraz sygnały dochodzące do Prezesa UOKiK stały się przyczynkiem podjęcia kolejnych kroków zmierzających do ochrony praw konsumentów. Tym razem Prezes UOKiK wszczął przeciwko bankowi postępowanie, które w efekcie zakończyło się nałożeniem na bank kary finansowej. Stanowisko Prezesa UOKiK w całej rozciągłości potwierdził również SOKiK, który wydał komentowane orzeczenie.

Poza powyższymi względami istotne jest również rozstrzygnięcie odnoszące się w swej materii do skutków orzeczenia wydanego na skutek kontroli abstrakcyjnej wzorca umów. Wyrok ten po pierwsze ma charakter deklaratoryjny, co oznacza, że potwierdza on fakty i okoliczności, co do których orzekano. Co więcej, jego skutki działają *ex tunc*, co oznacza, że przedmiot rozpoznania wyroku odnosi się nie tylko

⁶ Por. P. Gutkowski, M. Malaga, *Rozszerzona skuteczność wyroków SOKiK w sprawach dotyczących klauzul niedozwolonych. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2014 r., sygn. akt III SK 18/13*, IKAR 2014, nr 9, s. 108 i nast.; A. Piszcz, *Ustawa o zmianie ustawy o ochronie konkurencji konsumentów z dnia 5 sierpnia 2015 r. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 21 i nast., 109 i nast.

⁷ Skutki kontroli abstrakcyjnej, co do zasady, pokrywają się ze skutkami kontroli incydentalnej, z tą jednak różnicą, że orzeczenie wydane w konsekwencji podjęcia kontroli abstrakcyjnej odnosić się będzie do wszystkich tych konsumentów, którzy są związani konkretnym stosunkiem zobowiązaniowymz bankiem, bądź dopiero takim stosunkiem będą związani. Oznacza to, że adresatami orzeczenia są wszyscy klienci oraz potencjalni klienci przedsiębiorcy, jak i sam przedsiębiorca. Istota abstrakcyjnej kontroli wzorców, w zakresie wyrzeczenia o zakazie posługiwania się konkretnym wzorcem, przeprowadzana jest w publicznym interesie konsumentów, a zatem ma walor publicznoprawny. Słusznie w tej materii zauważył sąd, wydając komentowane orzeczenie, iż wprowadzenie publicznoprawnego elementu do abstrakcyjnej kontroli wzorców wzmacnia jego znaczenie w polityce ochronnej konsumentów. Umożliwia się bowiem zastosowanie wobec przedsiębiorcy sankcji administracyjno- i karnoprawnych.

na przyszłość (*ex nunc*), ale również obejmuje zdarzenia przeszłe. Okoliczności te mają niebagatelne znaczenie w zakresie ochrony konsumentów, a także w przedmiocie umożliwienia im dochodzenia roszczeń, gwarantujących im określony poziom ochrony. Bank, który twierdził, że wyrok ten ma charakter konstytutywny oraz działa na przyszłość (*ex nunc*), dążył świadomie do pozbawienia konsumentów możliwości dochodzenia na drodze sądowej dalszych roszczeń. Tłumaczenia przedsiębiorcy, iż przedstawił on jedynie pogląd co do prawa, a nie stwierdzenia faktu, nie polega na prawdzie, bowiem profesjonalista świadomie przekazywał informacje, które zniechęcały i odbierały konsumentom narzędzia w nierównej walce⁸.

Orzeczenie to prócz swojego ogólnego znaczenia dla konsumentów, umożliwiającego im obronę swych praw w postępowaniach przeciwko bankowi, porusza szereg istotnych materii z punktu widzenia polityki ochronnej konsumentów. Wśród tych elementów wskazać trzeba na istotną definicję, która stawia konsumentów w korzystanej sytuacji w nierównym „starciu” z profesjonalistą⁹.

Słusznie zarówno Prezes UOKiK, jak i sąd wskazali, iż nie można zakładać, iż w przypadku klientów kredytów frankowych banki nie mają do czynienia z modelem przeciętnego konsumenta. Przede wszystkim na kwestie negacji przeciętności konsumenta nie mogą wpływać takie okoliczności jak korzystanie z pomocy profesjonalnych pełnomocników czy kategoryzowanie konsumentów na tych, którzy skorzystali z tego typu kredytów oraz na tych, którzy wybrali inne rozwiązania kredytowe. O przeciętnym konsumencie będzie mowa zawsze, kiedy konsument jest dobrze poinformowany, uważny i ostrożny, jednak nie posiada specjalistycznej wiedzy z dziedziny dobrze znanej bankom czy profesjonalnym pełnomocnikom. Również skorzystanie z pomocy tych ostatnich nie powoduje, że przejmują oni wiedzę oraz doświadczenie w rozważanym zakresie. Trudno zakładać, iż konsument dysponuje wiedzą równie kompletną i pełną, jaką dysponuje przedsiębiorca, który na rynku usług finansowych porusza się sprawniej oraz posiada rozleglejszą wiedzę niż jego klienci¹⁰.

⁸ Por. K. Pacuła [w:] K. Osajda, *Komentarz Ochr Konk U*, Legalis 2018, art. 23a, Nb 6 i nast.

⁹ Por. B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Pojęcie konsumenta*, [w:] G. Rokicka (red.), *Model prawnej ochrony konsumenta*, Warszawa 1996, s. 28-32; B. Soltys, *Definicja konsumenta*, [w:] B. Kaczmarek-Templin, P. Stec, D. Szostek, *Ustawa o prawach konsumenta. Kodeks cywilny (wyciąg): komentarz*, Warszawa 2014, s. 281-292; K. Grzybczyk, *Nowy typ konsumenta w kulturze konwergencji*, [w:] M. Boratyńska (red.), *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamu Zielińskiemu*, Warszawa 2015, s. 207-225.

¹⁰ W orzeczeniu TSUE z dnia 6.07.95 r. w sprawie VereingegenUnwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. v. Mars GmbH (sygn. akt C-470/93); LEX nr 119349 podniesiono: „Można uznać, że odpowiednio ostrożny (rozważny) konsument jest świadomy, iż niekoniecznie musi istnieć związek pomiędzy rozmiarem oznaczenia reklamowego, wskazującego na zwiększenie ilości produktu a wielkością takiego zwiększenia”. Do pojęcia tego nawiązano również w orzeczeniu TSUE z dnia 16.07.1998 r. w sprawie Gut Springenheide GmbH, Rudolf Tusky przeciwko Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt–Amt für Lebensmittelüberwachung (C-210/96); LEX nr 111808 oraz orzeczeniu TSUE z dnia 13.01.2000 r. w sprawie Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co. OHG przeciwko Lancaster Group GmbH (C-220/98); LEX nr 82690; zob. wyrok TSUE z dnia 7.08.18 r. w sprawie Verbraucherzentrale Berlin eV przeciwko Unimatic Vertriebs GmbH (C-485/17); LEX nr 2600206.

Co więcej, podążając za stanowiskiem organu i sądu, wskazać trzeba, że poziom wiedzy i zorientowania konsumenta na określony produkt finansowy co do zasady ogranicza się do informacji, jakie przekazuje konsumentowi bank czy inna instytucja finansowa. Niewłaściwe byłoby założenie, że przeciętny konsument przed podjęciem decyzji o zaciągnięciu zobowiązania kredytowego, poza zakresem informacyjnym uzyskanym od przedsiębiorcy, przeprowadza szczegółową analizę domniemanych skutków i konsekwencji, z jakimi może wiązać się skorzystanie z danego produktu finansowego. Konsument taki z drugiej strony nie powinien podejmować pochopnych decyzji, jednakże zakres jego „przemyśleń” ogranicza się do analizy sytuacji ekonomicznej swojego gospodarstwa domowego na potrzeby ustalenia, czy będzie on w stanie przez najbliższe kilka bądź kilkadziesiąt lat regularnie je spłacać. Takie zachowanie potencjalnego konsumenta pozwala go jednoznacznie uznać za konsumenta przeciętnego, który jest dobrze poinformowany, uważny i ostrożny.

Podobnej analizie dopuścił się sąd, wydając komentowane orzeczenie i wskazując, że „nie można zatem takiemu konsumentowi przypisać posiadania wiedzy umożliwiającej rozróżnienie pojęć „wyrok o charakterze konstytutywnym” i „wyrok o charakterze deklaratoryjnym”, a tym samym skutków, jakie poszczególne wyroki wywołują”.

Analogicznej wykładni, pod kątem jej słuszności, należy dopatrywać się w zakresie uznania, iż działania, których dopuścił się bank, nosiły cechy nieuczciwej praktyki rynkowej, czym naruszały zbiorowe interesy konsumentów. W tej materii zważać należy nie na sposób przekazywania konsumentom informacji, ale na jej treść, która ewidentnie wprowadzała ich w błąd. Błąd istotny, dotyczy bowiem znaczenia wydanego w interesie konsumentów wyroku, uprawniającego ich do podejmowania dalszych kroków prawnych na drodze dochodzenia swych roszczeń. Fundamentalne znaczenie odgrywa tu również art. 6 Dyrektywy 2005/29/WE, który zakłada, że nawet jeśli informacje są prawdziwe, ale przekazane konsumentowi w taki sposób, że mogą wprowadzać w błąd, to takie zachowanie również jest uznane za niedozwolone.

Pozostając zatem w granicach argumentacji *ad maiori ad minus*, przyjąć należy, że jeśli informacja jest prawdziwa, a mimo to wprowadza w błąd, to praktyka taka powinna być uznana za niedozwoloną, to tym bardziej odnosić się to będzie do sytuacji, w której bank przekazuje konsumentowi informacji nieprawdziwe.

Adekwatnie Prezes UOKiK oraz w ślad za nim SOKiK wskazują na istotną rolę, jaką w relacji pomiędzy bankiem a konsumentem odgrywa „informacja”, jej sposób przekazania oraz sformułowanie jej treści. Pamiętać trzeba o tym, aby przekazywana informacja była przejrzysta, jasna, zrozumiała i logiczna. Poza samą treścią informacji równie istotny jest sposób, w jaki informacja ta jest przekazywana. Konsument musi bowiem mieć zagwarantowaną możliwość zapoznania się z informacją, przeanalizowania jej treści i następnie podjęcia właściwej decyzji co do oferowanego mu produktu. W przeciwnym razie każde zachowanie banku czy parabanku,

które narusza powyższe reguły, powoduje, że może być ono uznane za działanie niedozwolone¹¹.

Działania banku będące przedmiotem rozpoznania przez Prezesa UOKiK oraz sąd polegały właśnie na przekazaniu konsumentom informacji nieprawdziwej i niezetelnej. Skutkiem takiego zachowania było odebranie konsumentom możliwości obrony na dalszej drodze prawnej. Sposób, w jaki bank przekazywał powyższą informację, również budzi wątpliwości, albowiem bank, posługując się nieznaną nomenklaturą języka prawniczego oraz języka ekonomii, wywarł u konsumentów przekonanie, że ich sytuacja nie podlega ochronie, która legła u podstaw wydanego w ich sprawie orzeczenia.

WNIOSKI

Realizacja polityki ochronnej konsumentów tak przez SOKiK, jak i przez Prezesa UOKiK zmierza w dalszym ciągu do zagwarantowania konsumentom jak najlepszej ochrony ich praw.

Dostrzegalne są jednak braki legislacyjne, których uregulowanie powinno zmierzać do bardziej efektywnej ochrony słabszych stron stosunków zobowiązaniowych. Pomimo pierwotnego zakwalifikowania postanowień wzorca podmiot ten postanowił „obejść” powyższe ustalenia i rozpoczął bezprawną politykę „informacyjną” wobec swoich klientów, czym wprowadził ich w błąd. Okoliczności te wywarły negatywne przeświadczenie po stronie konsumentów, w których świadomości zrodziła się myśl, iż ochrona ich praw nie będzie mogła być zrealizowana. Widać zatem, że narzędzia oraz środki, jakie wyróżnia się w polityce ochronnej konsumentów, nie są na tyle stanowcze i wystarczające, aby zagwarantować konsumentom pełną i rzetelną ochronę ich praw. Silniejsi na rynku przedsiębiorcy wykorzystują wszelkie możliwe rozwiązania, aby tylko kosztem konsumentów poprawić swoją sytuację prawną i ekonomiczną.

Omawiany we wskazanym orzeczeniu stan faktyczny powinien dać do myślenia ustawodawcy w zakresie wprowadzenia bardziej radykalnych i przejrzystych instytucji, które zagwarantują konsumentom, co do zasady, skuteczną i pełną ochronę ich praw

¹¹ Por. E. Rutkowska, M. Sieradzka, *Ochrona konsumenta bankowych usług kredytowych przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi banków na tle dyrektywy 2005/29/WE o nieuczciwych praktykach rynkowych*, PUG 2008, nr 11, s 7 i nast.; R. Stefanicki, *Ochrona konsumenta banku w świetle ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym*, PB 2008, nr 6 (cz. I), s. 66 i nast.; T. Czech, *Nieuczciwe praktyki rynkowe instytucji finansowych w orzecznictwie sądów i Prezesa UOKiK*, [w:] W. Rogowski (red.), *Wyzwania regulacji rynków finansowych*, Kraków – Warszawa 2013; M. Wyrwiński, *Konsekwencje naruszenia obowiązków informacyjnych wynikających z ustawy o prawach konsumenta*, [w:] J. Ożegalska-Trybalska, D. Kasprzycki (red.), *Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Michałowi duVallowi*, Warszawa 2015, s. 913-924; M. Paleczna, *Obowiązki informacyjne konsumentów wobec kredytodawców jako przejaw odpowiedzialnego udzielania kredytów*, PUG 2019, nr 1, s. 8-12.

i interesów. Nie może być bowiem tak, że konsumenci będą notorycznie narażani na negatywne skutki świadomych działań podejmowanych przez banki i parabanki. Oczywiście jest, że żaden legislator nie wprowadzi idealnego ładu prawnego, w którym sytuacja konsumentów ulegnie diametralnej poprawie. Jednakże brak stanowczych i kategorycznych uregulowań zdecydowanie nie doprowadzi do zmian na rynku usług finansowych. Podobnie jak ukształtowała się negatywna praktyka polegająca na wykorzystywaniu gorszego położenia konsumentów, tak polski ustawodawca, a także organy władzy publicznej powinny dążyć do tego, aby w końcu praktyka ta zmieniła swoje oblicze. Należy zatem poczynić kroki, które przyzwyczają zarówno przedsiębiorców, jak i konsumentów do tego, że silniejsza pozycja na rynku nie można oznaczać przewagi w stosunku opartym na równości stron. Przedsiębiorcy powinni przestać narzucać konsumentom uregulowania, które są dla tych drugich niekorzystne. Konsumenci z kolei powinni mieć zagwarantowaną możliwość spokojnego i rzetelnego „przestudiowania” wszelkich informacji obejmujących nie tylko oferowany im produkt, ale także informacji dotyczących zapisów umowy, na którą mogą się w przyszłości zdecydować.

Orzeczenie to ma jednak niebagatelne znaczenie, bowiem dotyczy wielu istotnych dla konsumentów spraw oraz problemów. Najistotniejszymi z nich są definicja modelu przeciętnego konsumenta, uregulowanie procesu informacyjnego w relacji konsument – bank, a także prawne znaczenie wyroku wydanego na skutek abstrakcyjnej kontroli wzorców.

Na podstawie tego orzeczenia można – poza koniecznością wprowadzenia dalszych uregulowań ochronnych – wywnioskować, iż zarówno sądy, jak i organy władzy publicznej (Prezes UOKiK) podejmują konieczne i niezbędne działania dążące do wypracowania i polepszenia sytuacji prawnej i ochronnej konsumentów. Jednolitość linii orzeczniczej, stanowiska Prezesa UOKiK oraz zgodność przedstawicieli doktryny stanowiąc będą przyczynek do wprowadzenia dalszych uregulowań realizujących założenia unijnej oraz krajowej polityki ochronnej konsumentów.

Bibliografia

Literatura

Ciepla H., *Komentarz do art. 479(39 i 40) k.p.c.*, [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, tom III: *Komentarz do art. 425-729*, Warszawa 2020.

Czech T., *Nieuczciwe praktyki rynkowe instytucji finansowych w orzecznictwie sądów i Prezesa UOKiK*, [w:] W Rogowski (red.), *Wyzwania regulacji rynków finansowych*, Kraków – Warszawa 2013.

Grzybczyk K., *Nowy typ konsumenta w kulturze konwergencji*, [w:] M. Boratyńska (red.), *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamu Zielińskiemu*, Warszawa 2015.

Gutkowski P., Malaga M., *Rozszerzona skuteczność wyroków SOKiK w sprawach dotyczących klauzul niedozwolonych. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2014 r., sygn. akt III SK 18/13, IKAR 2014, nr 9.*

Kubiak-Cyruł A., *Komentarz do art. 385¹ k.c., [w:] M. Załucki (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2020.*

Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Pojęcie konsumenta, [w:] G. Rokicka (red.), Model prawnej ochrony konsumenta, Warszawa 1996.*

Pacula K. [w:] K. Osajda (red.), *Komentarz OchrKonkurU, Legalis 2018, art. 23a.*

Palczna M., *Obowiązki informacyjne konsumentów wobec kredytodawców jako przejaw odpowiedzialnego udzielania kredytów, PUG 2019, nr 1.*

Piszcz A., *Ustawa o zmianie ustawy o ochronie konkurencji konsumentów z dnia 5 sierpnia 2015 r. Komentarz, Warszawa 2016.*

Rutkowska E., Sieradzka M., *Ochrona konsumenta bankowych usług kredytowych przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi banków na tle dyrektywy 2005/29/WE o nieuczciwych praktykach rynkowych, PUG 2008, nr 11.*

Sołtys B., *Definicja konsumenta, [w:] B. Kaczmarek-Templin, P. Stec, D. Szostek (red.), Ustawa o prawach konsumenta. Kodeks cywilny (wyciąg): komentarz, Warszawa 2014.*

Stefanicki R., *Ochrona konsumenta banku w świetle ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, PB 2008, nr 6 (cz. I).*

Wyrwiński M., *Konsekwencje naruszenia obowiązków informacyjnych wynikających z ustawy o prawach konsumenta, [w:] J. Ożegalska-Trybalska, D. Kasprzycki (red.), Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Michałowi du Vallowi, Warszawa 2015.*

Orzecznictwo

Orzeczenie TSUE z dnia 6.07.95 r. w sprawie Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. v. Mars GmbH (sygn. akt C-470/93); LEX nr 119349.

Orzeczenie TSUE z dnia 16.07.98 r. w sprawie Gut Springenheide GmbH, Rudolf Tusky przeciwko Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt – Amt für Lebensmittelüberwachung (C-210/96); LEX nr 111808.

Orzeczenie TSUE z dnia 13.01.00 r. w sprawie Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co. OHG przeciwko Lancaster Group GmbH (C-220/98); LEX nr 82690.

Orzeczenie TSUE z dnia 07.08.18 r. w sprawie Verbraucherzentrale Berlin eV przeciwko Unimatic Vertriebs GmbH (C-485/17); LEX nr 2600206.

Akty normatywne

Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.U.E.L.1993.95.29).

Dyrektywa 2005/29/We Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumenten-

tów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U.UE.L.2005.149.22).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r., poz. 1740).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r., poz. 1757).

Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2020 r., poz. 1076).

Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2017 r., poz. 2070).